ASPECTES DOCENTS I PROFESSIONALS DE LLUÍS DOMÈNECH I MONTANER

JOAN BASSEGODA I NONELL*

La personalitat de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner ha estat estudiada en multitud de llibres, articles, tesis doctorals i biografies de tota mena. Amb tot encara hi ha aspectes que si bé no són nous, són poc coneguts. És ben extrany constatar que en moltes publicacions es diu que va néixer el 1850 quen en realitat va ser el 21 de desembre de 1849. A l'Escola d'Arquitectura, que va dirigir durant 20 anys hi havia el bust retrat en bronze fet per l'escultor Eusebi Arnau on hi figurava com a data de la seva mort l'any 1924, quan el decés es produí el 27 de desembre de 1923. Pel que fa als estudis, seguí els primaris a l'escola Gabalotti i els secundaris a l'Institut de Barcelona, els continuà al tot just creat i ben aviat desaperegut Institut Politècnic de Barcelona (1869-1871) on aprovà algunes assignatures l'octubre de 1869 i gener de 1870. Es traslladà a Madrid i cursà la carrera de Ciències Físiques i Matemàtiques i la d'Arquitectura. Se li lliurà el títol el 13 de desembre de 1873.

Després de realitzar amb el seu col·lega Josep Vilaseca i Casanovas el *grand tour* o viatge de final de carrera per tota Europa, el 16 de gener de 1875 va ser designat professor interí de Topografia a l'Escola Provincial d'Arquitectura de Barcelona, establerta per la Diputació el 1871 i reconeguda oficialment el 1875. Un any després era Vicesecretari de l'Escola, de la que redactà un projecte de nou pla d'estudis i secretari del tribunal que negà el premi extraordinari de projectes a Gaudí. El 1877 va ser designat professor de Coneixements de Materials i Aplicació de les Ciències Físiques i Naturals a l'Arquitectura. El 1896 fou designat catedràtic interí de Materials i Composició i, finalment, el 1899 Catedràtic Numerari. L'any següent, el 1900 va ser Director de l'Escola fins a la seva jubilació el desembre de 1919. El 1902 hagué de deixar en mans de Joan Torras i Guardiola la Direcció per incompatibilitat amb el càrrec d'arquitecte de l'Hospital de Sant Pau. El 1920 el nou director va ser

* Medalla VII de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

Joaquim Bassegoda i Amigó, fins 1924. Des del 19 de maig de 1901 va ser numerari de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona.

Pel que fa al seu tarannà com a professor els que van ser alumnes seus el recordaven sempre com un extraordinari dibuixant i home de gran erudició. Explicava el professor Adolf Florensa (1889-1968) com Lluís Domènech els recomanava que compressin els anomenats *Calendaris de Munic*, on es reproduïen els gravats i les pintures d'Albrecht Dürer o Martin Schongauer que li havien servit de model en moltes de les seves obres. Cal recordar els escuts germànics que apareixen en les obres de Domènech, per bé que d'escuts heràldics catalans en sabia moltíssim car els havia dibuixat al llarg de les seves excursions i els tenia reunits en unes estupendes aquarel·les que serviren al seu fill Fèlix per a la publicació del Nobiliari General Català.

L'Acadèmia de Sant Jordi publicà en el *Butlletí* VII-VIII de l'any 1994 la transcripció d'un quaderns de notes i apunts de les excursions de Domènech al llarg de l'any 1893. Conté interessants comentaris i notes dels monuments que recorregué i estudià a més d'una quarantena de dibuixos i croquis. Fullejar aquest quadern permet entendre, no solament la meticulositat i dedicació a l'estudi de Domènech, sinò també veure la seva mà de dibuixant hàbil i concís.

Pel que fa a la seva extensa producció arquitectònica, seria absurd ara intentar glossar-la en una exposició que ha de ser forçosament breu.

Però serà bo comentar la seva intervenció en algunes obres singulars en les que la seva habilitat de dibuixant projectista es pot comparar amb la seva capacitat de director d'obres de construcció. Un enorme edifici desaparegut en pot ser un bon exemple. Quant l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, ultra el Cafè Restaurant també obra seva, va fer l'Hotel Internacional amb vuit-centes habitacions, aixecat damunt d'un estimball de les restes de la muralla de mar i per tant damunt d'un terreny de nula resistència. Calgué fer un engraellat de vies de tren connectades per revoltons invertits fonament que suportà l'hotel durant l'Exposició i que, després de la seva demolició, permeté recuperar-les. Nou equip de paletes treballaren simultàniament en punts diferents i un desè equip repassava les obres dels precedents. Tota aquesta immensa obra s'enllestí en un total de 117 dies naturals que corresponien a 101 dies hàbils, des del 5 de desembre de 1887 al 15 de març de 1888, el que vol dir que en quatre mesos es bastí un edifici de cinc plantes de gran superfície. Bé es veritat que les colles de paletes treballaven en torns continus de deu hores i que Domènech comptà amb l'ajut dels joves arquitectes Bonaventura Pollés i Josep Forteza, a més del Mestre d'Obres Pere Bassegoda, encarregat de la decoració. Mentre dirigia aquesta magna obra completà el Cafè Restaurant i la decoració del Salo de Cent de l'Ajuntament. Era tanta l'energia de Domènech que àdhuc feia obres que havien estat encarregades a altres col·legues, com la decoració del Saló de Cent, inicialment encarregada a Gaudí, el palau Montaner iniciat per Josep Domènech Mansana, o el palau de Sobrellano, a Comillas, que projectà Joan Martorell. Va ser també sonada la seva intervenció en l'obra del monument al Dr. Robert a la plaça Universitat (1904-1910). Oficialment figura com l'autor únic del projecte i, en el moment de la inauguració, tos els elogis foren pera ell i per a l'escultor Josep Llimo-

na, realment l'autor del conjunt, tot i que s'hi ha volgut involucrar a Gaudí que res hi tingué a veure.

Deixant de banda les seves magnes obres, com l'Hospital de Sant Pau, l'Institut Pere Mata de Reus, el Palau de la Música Catalana, la Casa Lleó Morera, la Casa Fuster o el Gran Hotel de Palma de Mallorca, hi ha també altres obres que són bona mostra de l'habilitat de Domènech. El 1906 va fer l'alliberament de les columnes del temple romà d'August al carrer del Paradís i la nova instal·lació del Centre Excursionista de Catalunya. Però l'anècdota sorgeix en conèixer que aquelles columnes havien estat comprades per Ramon Montaner, primer comte de la Vall de Canet, amb la idea de transferir-les al seu castell de Santa Florentina de Canet de Mar, on hi tenia la galeria del priorat del Tallat i demés restes arqueològiques manllevades d'altres monuments de Catalunya. Domènech pogué convèncer a Ramon Montaner i al decorador Ricard Campmany de no fer la operació de trasllat i en canvi d'adequar convenientment els locals del Centre Excursionista.

Una altra obra no executada de Domènech va ser la Urbanització de la Zona Primera de la Reforma de Barcelona, o sigui, l'obertura de la Via Laietana. Segons unes aquarel·les publicades en el llibre *Santa Maria del Mar* de Bonaventura Bassegoda i Amigó (1925) es pot veure una gran plaça Palau. A més damunt la font gòtica de la plaça, hi situava una agulla neogòtica en homenatge al trasllat de les restes de santa Eulàlia de Santa Maria a la catedral l'any 877.

Una altra obra mai realitzada totalment va ser el projecte de panteons reials per a la catedral de Tarragona. En ocasió del VII Centenari del naixement de Jaume I (1208-1908) es decidí encarregar a Domènech dos panteons monumentals per a la catedral de Tarragona on, des de 1843, es trobaven les despulles de Jaume I i demés reis i reines d'Aragó, procedents del monestir de Poblet. Domènech dibuixà uns panteons aïllats amb uns grans dossers i els sarcòfags decorats amb corones reials i altres motius en pedra i mosaic romà. Solament es va fer el de Jaume I molts anys després, a càrrec de Pere Domènech i Roura. Va ser dipositat a l'antic refetor de la catedral i finalment el 1980 es muntà en un dels patis coberts de l'Ajuntament, car des de 1952 les restes reials tornaren a Poblet a les tombes restaurades per Frederic Marès.

Aquest són alguns exemples de projectes de Domènech no executats o d'edificis desapareguts però hi ha també obres que no figuren en els estudis de Domènech perquè s'han localitzat amb posterioritat. Per exemple la xarcuteria Montserrat a la Rambla i Portaferrissa (1878) o la casa de pisos del n. 4 del carrer de Sant Pere Mitjà (1880).

Domènech rebé tres vegades el premi de l'Ajuntament al millor edifici de l'any i per aquesta raó se li lliurà la medalla d'Or.

La seva habilitat com a dibuixant es mostrà amb les aquarel·les dels quatre setials de cor de la catedral de Barcelona que foren desmuntats al segle XVI. Aquests dibuixos, avui perduts, foren exposats durant una exposició amb motiu del Congrés Nacional d'Arquitectes de 1916 i es conserven solament unes fotografies d'Alfons Mas reproduïdes en el catàleg de l'Exposició, car els negatius també han desaparegut. Més lamentable va ser la desaparició de les peces originals, fet que valoritza

encara més el treball de Domènech. Les fotos foren publicades per l'Acadèmia de Sant Jordi en el *Butlletí* XII (1998) dintre d'un text sobre el VII Centenari de la catedral de Barcelona.

Lluís Domènech i Montaner representa el punt culminant del Modernisme a Catalunya i de la observació de la seva obra es poden deduir els principis d'aquests estil, arrelat no solament en els coneixaments de la construcció per part dels arquitectes sinó també en el seu tarannà humanista. Foren gent plena de coneixaments d'història de l'art i de l'arquitectura, d'història universal i del país, si bé aquesta un xic esvalotada pel romanticisme nacionalista, de geografia heràldica i ciències cal recordar que Domènech va fer la carrera de Ciencies Matemàtiques, raons per les quals la figura de l'arquitecte s'ha de contemplar en el conjunt de la seva obra.

Fruit de tots aquests coneixements és una arquitectura eclèctica, on es poden trobar tots els estils, tan ben barrejats que el resultat és de caire plenament original. És una arquitectura inflamada d'entusiasme, acolorida fins l'exageració, curulla de símbols patriòtics. No és un estil inspirat en l'arquitectura popular catalana i no pretén ser una arquitectura nacional, encara que Domènech publicà el 1878 el seu famós article amb aquest títol a *La Renaixensa*. És l'arquitectura pròpia de cada arquitecte que fa i desfà en projectar d'acord amb la immensa quantitat d'imatges presents en el seu magí per causa dels continuats estudis de tantes matèries diferents. Si es compara l'obra de Domènech amb la de Vilaseca o Puig i Cadafalch es descobreixen les grans diferències entre les seves obres per bé que totes tenen el denominador comú del savi eclecticisme.

Resulta però entristidor que la enorme personalitat d'aquests mestres no tingués una continuitat en les següents generacions d'arquitectes, els quals preferiren buscar influències foranes en Olbricht, Wagner, Mendelsohn o Saarinen.

Pot ser que aquesta manca de continuitat faci més grans i majestuoses les obres dels modernistes catalans. En canvi hi hagué una continuitat en les obres artesanals. Els fuster, forjadors, guixaires, ceramistes, mosaïcistes i vidriers continuaren molts anys després l'empenta donada per Domènech amb el seu interès per les arts aplicades i les tradicions en els oficis.

Fa un segle i mig va néixer un autèntic cap de brot, el millor de la classe dels arquitectes del seu temps, del qual l'Acadèmia se sent particularment honorada en haver-lo comptat entre els seus numeraris.